

УДК 349.2 (477)

Мосьондз Сергій Олександрович –

доктор юридичних наук, професор,
проректор з навчальної та наукової роботи
Університету сучасних знань

Serhii O. Mosondz –

doctor of juridical sciences, professor,
vice-rector of training and scientific work,
University of Modern Knowledge
(57/3 Velyka Vasylkivska Street, Kyiv, 03150, Ukraine)

Михайленко Олександр Романович –

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри приватно-правових дисциплін
Університету сучасних знань

Oleksandr R. Mykhailenko –

doctor of juridical sciences, professor,
head of private legal disciplines department
University of modern knowledge
(57/3, Velyka Vasylkivska str., Kyiv, 03150, Ukraine)

Функціонування системи запобігання корупції в Україні: міф чи реальність

У даній статті обґрунтовується висновок, що об'єктивно необхідним виглядає удосконалення законодавства у сфері запобігання корупції, яке повинно, перш за все, полягати в прийнятті органами публічної влади відповідних нормативно-правових актів та вдосконаленню вже діючих актів щодо попередження корупційних діянь. Це насамперед зменшення або взагалі заборона особистого спілкування посадових осіб органів публічної влади з громадянами. Цього можна досягти за допомогою поштового зв'язку та електронної пошти (наприклад, подання звітності за допомогою Інтернету), створення консультаційних центрів та довідкових служб при органах державної влади та місцевого самоврядування, із детальним переліком послуг, які надають відповідні органи чи їх посадові особи, створення єдиних офісів, де громадяни змогли б здавати всі необхідні документи та отримувати відповіді на них.

Ключові слова: корупція, запобігання, система, функціонування, оптимізація, реформа, ефективність, удосконалення, законодавство.

В данной статье обосновывается вывод, что объективно необходимым выглядит усовершенствование законодательства в сфере предотвращения коррупции, которое должно, прежде всего, заключаться в принятии органами публичной власти соответствующих нормативно-правовых актов и совершенствованию уже действующих актов относительно предупреждения коррупционных деяний. Это в первую очередь уменьшение или вообще запрет личного общения должностных лиц органов публичной власти с гражданами. Этого можно достичь с помощью почтовой связи и электронной почты (например, представление отчетности с помощью Интернета), создание консультационных центров и справочных служб при органах государственной власти и местного самоуправления, с детальным перечнем услуг, которые предоставляют соответствующие органы или их должностные лица, создание единственных офисов, где бы граждане смогли сдавать все необходимые документы и получать ответы на них.

Ключевые слова: коррупция, предотвращение, система, функционирование, оптимизация, реформа, эффективность, усовершенствование, законодательство.

S.O. Mosondz Operation of Corruption Prevention System in Ukraine: Myth or Reality

A conclusion is grounded in this article, that objectively the improvement of legislation looks as a necessity in the field of prevention of corruption, that must, foremost, consist in the acceptance of public power of corresponding normative legal acts and to perfection of already operating acts in relation to prevention of corruption acts. It will reduce personal contacts of government officials with citizens. It can be achieved by means of postal connection and e-mail (for example, presentation of accounting by means of the Internet), creation of consultative centers and certificate services at public and local self-government authorities, with the detailed list of services, that give corresponding organs or them public servants, creation of only offices, where citizens were able to hand over all necessary documents and get answers for them.

Primary value in prevention of corruption as a priority task of public policy, gets to the removal of direct and indirect reasons of corruption. The table of contents of these reasons is related to the whole complex of legal, socio-political, economic and other terms that characterize politics and socio-economic state of the state. However, without regard to existence of numerous forms of corruption in a legal relation a corruption presents combination of different by the nature and degree of public danger, but only on the essence corruption acts, other offences (criminal, administrative, civil legal, disciplinary), and also violations of ethics of behavior of the public servants related to the feascance of these acts. Such situation requires the maximal concentration of efforts of all branches of power, organs of local self-government and public associations, acceptance of necessary national measures, and sent to perfection and reformation of the different fields of law, in particular, criminal and кримінально-процесуального legislation, legal providing of law enforcement authorities and, first of all, organs of pre-trial investigation.

Keywords: corruption, prevention, system, functioning, optimization, reform, efficiency, improvement, legislation.

Постановка проблеми. Відповідно до положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», яка визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України, першочерговою на сучасному етапі розвитку українського суспільства є реалізація антикорупційної реформи.

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [1]. На наше переконання, це досягається, перш за все, визначенням правових та організаційних засад функціонування системи запобігання корупції в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Саме цим, власне, і пояснюється той факт, що в сучасних умовах збільшилось число авторів, для яких інститути корупції в цілому та її запобігання зокрема стали предметом наукових

досліджень. Серед них у першу чергу слід назвати В. Авер'янова, Л. Андрущенко, Т. Безверхнюка, М. Бездольного, С. Волошина, Є. Глушка, Д. Дзвінчука, Р. Кулаковського, Н. Липовську, М. Луценка, М. Марчука, М. Мельника, І. Печенкіна, С. Серьогіна, Н. Сорокіну, О. Хмару.

Невирішені раніше проблеми. І хоч проблематика корупції містить доволі широке коло питань, нам видається актуальним наразі звернутися до з'ясування стану функціонування системи запобігання корупції в сучасній Україні та необхідності підвищення її ефективності.

Виклад основного матеріалу. Насамперед це стосується законодавчого рівня правового регулювання, хоча не виключено й покращення підзаконної правової бази особливо в аспекті імплементації законодавчих положень і на сучасному етапі в прийнятті державними органами відповідних нормативно-правових актів.

Нагальним питанням є усунення обмежень, спрямованих на запобігання корупції. Зокрема, у п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону № 1700-VII [2] серед заборонених видів оплачуваної діяльності

для фізичних осіб-підприємців щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності потрібно прописати всі, окрім забороненої законом підприємницької діяльності, що відповідає положенням ст. 42 Конституції України. Доцільно усунути ті обмеження щодо одержання подарунків, які порушують право приватної власності, для осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи органів місцевого самоврядування або осіб, які для цілей зазначених Законів прирівнюються до них. Також потрібно ще раз узгодити практику в частині встановлення обмежень щодо осіб, які звільнились з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, органів місцевого самоврядування, оскільки за Законом № 3206-VI [3] такі правові норми існували, у чинному Законі № 1700-VII [2] взагалі нічого не прописано з цього приводу. Оптимальним може бути врахування критерію публічного інтересу, національної безпеки для встановлення строків заборони на зайняття окремими видами діяльності після припинення служби.

У цьому аспекті необхідно наголосити на тому, що для запобігання корупції істотне значення мають питання взаємодії представників громадянського суспільства та Національного агентства з питань запобігання корупції з огляду на перспективні напрямки співпраці між вказаними суб'єктами. Із іншого боку, чинний Закон № 1700-VII [2] містить чимало колізійних положень у зазначеній сфері. Взагалі спірне положення має правовий статус Національного агентства з питань запобігання корупції. Так, згідно зі ст. 4 Закону № 1700-VII встановлено утворення Національного агентства з питань запобігання корупції – центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом, який має забезпечувати формування та реалізує державну антикорупційну політику [2]. Потрібно зазначити, що на конституційному рівні не регламентовано повноваження єдиного законодавчого органу України щодо створення інших державних органів. До того ж на підставі п. 2 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду України від 02 березня 1999 р. № 2-рп/99 законами України можуть регулюватися питання, «вирішення яких відповідно до Конституції України не належить

до повноважень інших органів державної влади або органів місцевого самоврядування» [4].

Тобто запровадження Верховною Радою України в правове поле України статті щодо нового центрального органу виконавчої влади є прямим порушенням принципу розподілу влади, а саме: п. 9-1 ст. 116 Конституції України з приводу компетенції Кабінету Міністрів України [5]. При цьому ще більше суперечностей у цьому сенсі пов'язано з прийняттям 18.03.2015 постанови Кабінету Міністрів України № 118 щодо створення Національного агентства з питань запобігання корупції [6], а 16.04.2015 указу Президента України № 217/2015 «Про утворення Національного антикорупційного бюро України» [7]. Тому доцільно внести зміни та доповнення до ст. 4 Закону № 1700-VII стосовно утворення Національного агентства з питань запобігання корупції Кабінетом Міністрів України та узгодити між собою всі підзаконні акти, вилучивши ті, які суперечать Конституції України.

Проблемою антикорупційного законодавства є й те, що згідно з ч. 2 ст. 1 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» міністерства забезпечують формування та реалізують державну політику в одній чи декількох сферах, інші центральні органи виконавчої влади виконують окремі функції з реалізації державної політики [8]. Звідси сумнівною виглядає компетенційна характеристика правового становища Національного агентства з питань запобігання корупції в частині забезпечення формування відповідної антикорупційної політики, тому необхідно виключити з тексту ч. 1 ст. 4 Закону № 1700-VII слова «забезпечує формування та».

Іншою колізійною нормою є ч. 3 ст. 12 Закону № 1700-VII, у якій йдеться про те, що у випадку виявлення ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, Національне агентство з питань запобігання корупції затверджує обґрунтований висновок, який надсилає спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції. Такий висновок є обов'язковим для розгляду, про результати якого воно повідомляється не пізніше п'яти днів після отримання повідомлення про вчинене правопорушення [2]. Зазначена процедура не відповідає законодавчим вимогам щодо початку досудового розслідування,

запровадженням у ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України [9], і специфіці правового статусу та повноважень заявника за ст. 60 цього Кодексу [98]. Звідси шляхом покращення ситуації, яка склалася, є приведення положень ч. 3 ст. 12 Закону № 1700-VII у відповідність до вимог Кримінального процесуального кодексу України.

У свою чергу, суперечливими є правові норми, що містяться в ч. 4 ст. 5 Закону № 1700-VII стосовно входження до складу конкурсної комісії осіб, визначених Президентом України та Верховною Радою України [2], оскільки це виходить за межі компетенції вказаних суб'єктів, спираючись на положення ст.ст. 85, 106 Основного Закону України [5]. Тому доцільно усунути таку колізію або шляхом внесення відповідних змін до тексту Конституції, або узгодження з конституційними приписами порядку формування складу конкурсної комісії. Очевидно, оптимальним видається другий шлях, а саме: внесення змін до ч. 4 ст. 5 Закону № 1700-VII.

Чимало складнощів на практиці може стосуватися положень п. 2 ч. 1 ст. 12 Закону № 1700-VII, на підставі яких Національному агентству з питань запобігання корупції надається право «мати прямий доступ до інформаційних баз даних державних органів» [2]. Ці правові норми не врегульовують способу забезпечення такого доступу та не узгоджуються з вимогами ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних», згідно з якою в разі зміни визначеної мети обробки персональних даних на нову мету, яка є несумісною з попередньою, для подальшої обробки даних володілець персональних даних повинен отримати згоду суб'єкта персональних даних на обробку його даних відповідно до зміненої мети, якщо інше не передбачено законом [10]. При цьому спірним є закріплення статусу «квазіінформації з обмеженим доступом» на рівні ч. 8 ст. 5 Закону № 1700-VII, що пов'язано з віднесенням відомостей про контактний номер телефону та адресу електронної пошти кандидата до відомостей, що не підлягають оприлюдненню [2]. У цілому така правова норма з позицій логіки є несуперечливою, але з урахуванням легальних підходів зазначена інформація має невизначений правовий режим, тому немає й відповідальності за її розголошення. По суті, це декларативні

положення, які лише обтяжують текст закону, підвищують правову невизначеність та не мають жодного регуляторного навантаження, а тому доцільно їх виключити.

Однак сформульовану позицію все ще не можна вважати остаточною, адже проблемним на сьогоднішній день залишається питання про вдосконалення нормативно-правового забезпечення запобігання корупції за напрямом забезпечення прозорості влади, що як зауважує О.О. Григорян, передбачає реалізацію таких дій: уточнення положень законодавства про діяльність органів державної влади в реалізації публічної політики в частині визначення інформування громадян про поточну діяльність органу державної влади; створення централізованих реєстрів чинних законів та інших нормативних актів (досвід країн Організації економічного співробітництва та розвитку); перегляд механізму залучення громадян до процесів прийняття політичних рішень [11]. У випадку внесення відповідних змін до чинного законодавства, як наслідок, відбуватиметься підвищення громадського попиту на інформацію антикорупційного характеру та, відповідно, створення інформаційних центрів влади, «інформаційних кіосків», завдяки яким така інформація може бути поширена оперативно, в електронній та інших формах (гарантування принципу відкритості та доступності). У такому разі діє об'єктний критерій, оскільки зазначені дані насамперед пов'язані з діяльністю публічної адміністрації та інших державних органів, яка має чи потенційно може мати корупціогенний характер, виходити за межі їхньої компетенції і т.п.

До того ж вкрай необхідно поставити крапку в питанні належного виконання з боку публічної адміністрації вимоги щодо забезпечення активного та пасивного доступу до інформації про діяльність із протидії корупції, зокрема, оприлюднення інформації зі застосуванням ефективних технологій такого інформування, у тому числі з урахуванням публічного інтересу, потреб представників громадянського суспільства, а також запровадження спеціалізованих інституцій щодо доступу до публічної інформації. В останньому випадку йдеться про спеціальні органи – як тимчасові, так і постійно діючі інституції, що

сприяють повноцінній реалізації права на доступ до публічної інформації і можуть бути як наділеними конституційним статусом, так і ні (омбудсмени, контрольні органи тощо).

З огляду на це, у літературі, зокрема і українськими авторами, формулювалися теорії та концепції, спрямовані на характеристику моделей спеціальних інституцій: до компетенції яких належить забезпечення реалізації права на доступ до інформації:

1) спеціальний орган контролю за забезпеченням права на доступ до інформації в рамках виконавчої влади (Бельгія, Ісландія, Естонія, Польща, Таїланд, Японія тощо);

2) спеціалізований омбудсман з питань інформації або колегіальний орган, що буде здійснювати незалежний парламентський контроль за охороною та захистом права на доступ до інформації (Великобританія, Ірландія, Угорщина, Словенія, Німеччина, Сербія, Канада тощо);

3) Уповноважений з прав людини або службовий підрозділ чи спеціальний представник для здійснення контролю за забезпеченням конституційного права на інформацію у межах апарату уповноваженого з прав людини (Швеція, Данія, Бельгія, Фінляндія, Австрія, Нідерланди, Польща тощо);

4) орган контролю, який формально створюється при уряді або парламенті, але до його складу входять представники законодавчої, виконавчої, судової гілки влади, представники від громадськості та органів місцевого самоврядування (Франція, Португалія тощо) [12, с. 16-21].

У названому контексті необхідно виходити з того, що для більшості європейських країн типовою інституцією у сфері забезпечення реалізації права на доступ до публічної інформації є омбудсман (Уповноважений з прав людини, а саме: з питань інформації). До речі, Модельний закон про свободу інформації передбачає функціонування інституту Комісара з питань інформації [13] (аналог Уповноваженого). Достатньо ефективною є діяльність такого органу у Словенії, де з моменту створення якого фактично зникла потреба у громадян звертатися до суду з питань порушення права на доступ до інформації [14, с. 17]. Таким чином, в українських реаліях, коли до компетенції Уповноваженого Верховної Ради

України з прав людини було віднесено й інформаційні питання, обґрунтованим буде вести мову про слушність такого підходу. Водночас не менш актуальною може бути й пропозиція щодо створення спеціального органу в цій сфері (на кшталт інформаційного комісара). Принагідно в галузі діяльності громадськості в протидії корупції, у першу чергу, потрібно враховувати такі повноваження відповідного органу, як контроль чи нагляд за діяльністю державних і самоврядних органів щодо забезпечення реалізації права на доступ до інформації, розгляд звернень (скарг) про порушення інформаційних прав осіб, у тому числі з боку влади, і вирішення справ по суті шляхом прийняття обов'язкового для сторін спору рішення (квазісудові функції).

Разом з тим, в антикорупційній сфері вкрай потрібним видається запровадження спеціалізованого місцевого омбудсмана – місцевого уповноваженого з прав людини. Висловлюючись з цього приводу, зазначимо, що на конституційному та законодавчому рівнях, у тому числі в Законі України «Про місцеве самоврядування», не міститься прямої заборони на запровадження такої інституції, тому через зміни на локальному рівні можна реформувати питання залучення громадськості до процесів протидії корупції в аспекті реалізації права на місцеве самоврядування. Це можна зробити шляхом внесення змін до статутів територіальних громад.

Характеризуючи шляхи покращення інструменту громадської антикорупційної експертизи, необхідно також звернути увагу на той факт, що простежується небажання влади співпрацювати з громадськістю за напрямом практичного втілення названого інструменту. Підтвердженням цьому є положення абз. 2 ч. 7 ст. 15 Закону № 3206-VI і абз. 2 ч. 7 ст. 55 Закону № 1700-VII, згідно з якими «проведення громадської антикорупційної експертизи чинних нормативно-правових актів, проектів нормативно-правових актів, а також оприлюднення її результатів здійснюються за рахунок відповідних фізичних осіб, громадських об'єднань, юридичних осіб або інших джерел, не заборонених законодавством». Тому з огляду на приписи ч. 2 ст. 19 Основного Закону України слушною вбачається пропозиція стосовно запровадження механізму та детальної регламентації процедури державного замовлення

на використання відповідного інструменту, оскільки формулювання «інші джерела, не заборонених законодавством» не позбавлене правової невизначеності та можливості довільного трактування не на користь запровадження державного замовлення, бо законодавством не встановлено вимог до провадження такого виду діяльності.

Знову ж таки, повертаючись до напрямків покращення інструменту громадської експертизи у сфері запобігання корупції, стає очевидним, що необхідно переглянути перелік суб'єктів, які підлягають громадській експертизі. Зокрема, у п. 3 ч. 1 ст. 18 Закону № 3206-VI взагалі йшлося лише про «органи виконавчої влади» [3], а в п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону № 1700-VII в диспозиціях прописано формулювання «відповідні органи» [2]. По суті, чинний Закон оперує оціночними поняттями, тлумачити яке, мабуть, потрібно в системно-структурному плані за переліком органів, наведеним у вищестоящому пункті цієї ж статті. До речі, у п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону № 1700-VII передбачено майже вичерпний перелік суб'єктів, які могли би підлягати громадській антикорупційній експертизі: «державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування» [2]. З іншого боку, у чинному законодавстві згадуються лише «нормативно-правові акти» і «проекти нормативно-правових актів», але ж є ряд суб'єктів на кшталт Фонду державного майна України, національних комісій з регулювання природних монополій тощо, які можуть видавати й індивідуальні юридичні акти, що становлять значний суспільний інтерес, наприклад, у сфері управління публічним майном. Тому необхідно внести зміни в чинний п. 3 вказаної статті про поширення на згаданих вище суб'єктів громадської експертизи як складової конституційного права на управління державними справами. При цьому через введення нової компоненти до системи нормативно-правових актів, які підлягають громадській експертизі потрібно зважати на базові правила теорії систем. Не вдаючись до їх детального аналізу, лише зауважимо про доцільність передбачення в описуваному п. 3 ч. 1 ієрархії таких актів.

Поряд з викладеним, ми, безумовно, не можемо проігнорувати і той факт, що, на думку Л. Пакстайтіса, при створенні правових

механізмів складним питанням може виявитися політична воля та політичний тиск, оскільки в порядку денному законодавчого органу можуть з'явитися нові нормативно-правові акти без попередніх рішень або більш широкого ухвалення; у таких випадках ніхто не звертатиме уваги на результати експертизи на корупціогенність [15]. У процедурному плані це означає, що можуть мати місце дефекти правового регулювання у сфері запобігання та протидії корупції через прогалини в праві, процедурні порушення ще під час прийняття акту, колізії між правовими нормами тощо. Такі дефекти можуть свідчити й про корупціогенний характер акту, який згодом може проявитися в дефектах адміністративних процедур і форм, у тому числі в галузі подолання корупції, але для підтвердження або спростування цього факту й проводиться громадська експертиза. Водночас ніде на законодавчому рівні не прописано обов'язок такого експерта досліджувати ці питання саме під таким кутом зору.

При цьому необхідно усвідомлювати, що на законодавчому рівні неможливо передбачити всі методи та способи запобігання корупції. Законодавець передбачає лише найпоширеніші, узагальнені шляхи боротьби з цим явищем. Розробка конкретних схем та моделей протидії та виявленню корупційних діянь, конкретні методи притягнення до юридичної відповідальності осіб, які вчинили такі правопорушення, повинна здійснюватись органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, відповідно до наданих їм чинним законодавством повноважень, а також керівниками підприємств, установ та організацій, незалежно від форми власності, на підставі установчих документів такої юридичної особи.

Першорядне значення у запобіганні корупції як пріоритетної задачі державної політики, надається усуненню прямих і непрямих причин корупції. Зміст цих причин пов'язано з цілим комплексом правових, соціально-політичних, економічних та інших умов, що характеризують політику та соціально-економічний стан держави. Однак, незважаючи на існування численних форм корупції в правовому відношенні корупція становить поєднання різних за характером та ступенем суспільної небезпеки, але єдиних за своєю суттю корупційних діянь, інших правопорушень

(кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних), а також порушень етики поведінки посадових осіб, пов'язаних із вчиненням цих діянь [16, с. 78-79]. Така ситуація вимагає максимальної концентрації зусиль усіх гілок влади, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, вжиття необхідних загальнодержавних заходів, і спрямованих на вдосконалення та реформування різних галузей права, зокрема, кримінального і кримінально-процесуального законодавства, правового забезпечення правоохоронних органів і, насамперед, органів досудового розслідування.

Висновки. Суттєво зменшити корупційні явища можна не лише з допомогою тривалого шляху змін до законодавства. Багато нововведень можливо провести й без змін до чинного законодавства. Так, одним із таких методів є зменшення або взагалі заборона особистого спілкування посадових осіб органів

влади з громадянами. Цього можна досягти за допомогою поштового зв'язку та електронної пошти (наприклад, подання звітності за допомогою Інтернету), створення консультаційних центрів та довідкових служб при органах державної влади та місцевого самоврядування, із детальним переліком послуг, які надають відповідні органи чи їх посадові особи, створення єдиних офісів, де громадяни змогли б здавати всі необхідні документи та отримувати відповіді на них (наприклад, «єдине вікно» для суб'єктів підприємницької діяльності в органах державної податкової інспекції).

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 2. – Ст. 154.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
3. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 40. – Ст. 404.
4. Рішення Конституційного Суду України від 02.03.1999 у справі № 2-рп/99 про комунальні послуги // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – С. 61.
5. Конституція України: офіц. текст прийнятий на 5 сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із зм. і доп.). – К.: Парламентське видавництво, 2016. – 72 с.
6. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – С. 31. – Ст. 664.
7. Про утворення Національного антикорупційного бюро України: Указ Президента України від 16.04.2015 № 217/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 32. – С. 9. – Ст. 919.
8. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 38. – Ст. 385.
9. Кримінальний процесуальний кодекс країни: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-10. – Ст. 88.
10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
11. Григорян О. О. Світовий і вітчизняний досвід забезпечення прозорості та відкритості органів державної влади в реалізації публічної політики (інформаційний аспект) / О. О. Григорян // Державне управління: теорія та практика. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/20121/txts/12GOOPIA.pdf>.
12. Нестеренко О. Інформаційний омбудсман у механізмі забезпечення прав людини і основоположних свобод / О. Нестеренко // Юридична Україна. – 2008. – № 1. – С. 16-21.

13. Модельный закон о свободе информации [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unesco.kz/ip/countries/freedomofinformationlawmodel.htm>.

14. Як покращити доступ громадян до інформації в органах влади / М. Демкова, М. Лациба, А. Марущак. – К., 2008. – 56 с.

15. Пакстайтіс Л. Підтримка належного урядування: проект протидії корупції в Україні (UPAC) : технічний документ – експертний висновок щодо «Методології експертизи нормативно-правових актів та їх проектів на корупціогенність» / Л. Пакстайтіс [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/UA/344-UPAC-TP22_Pakstaitis_Apr08_Ukr.pdf.

16. Глушко Є. В. Протидія корупції на сучасному етапі розвитку українського суспільства / Є. В. Глушко // Журнал східноєвропейського права. – 2013. – № 1. – С. 78-82.

References:

1. Pro Stratehiu staloho rozvytku “Ukraina – 2020” : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 sichnia 2015 roku № 5/2015 // Ofitsiyni visnyk Prezydenta Ukrainy. – 2015. – No. 2. – St. 154.

2. Pro zapobihannia koruptsii : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 No. 1700-VII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2014. – No. 49. – St. 2056.

3. Pro zasady zapobihannia i protydii koruptsii : Zakon Ukrainy vid 07.04.2011 No. 3206-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2011. – No. 40. – St. 404.

4. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 02.03.1999 u spravi No. 2-rp/99 pro komunalni posluhy // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 1999. – No. 19. – St. 61.

5. Konstytutsiia Ukrainy : ofits. tekst pryiniaty na 5 sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 r. (iz zm. i dop.). – К. : Parlamentske vydavnytstvo, 2016. – 72 p.

6. Pro utvorennia Natsionalnogo ahentstva z pytan zapobihannia koruptsii : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.03.2015 No. 118 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 2015. – No. 24. – P. 31. – St. 664.

7. Pro utvorennia Natsionalnogo antykoruptsiinoho biuro Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16.04.2015 No. 217/2015 // Ofitsiyni visnyk Ukrainy. – 2015. – No. 32. – P. 9. – St. 919.

8. Pro tsentralni orhany vykonavchoi vlady : Zakon Ukrainy vid 17.03.2011 No. 3166-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady. – 2011. – No. 38. – St. 385.

9. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks krainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 No. 4651-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2013. – No. 9-10. – St. 88.

10. Pro zakhyst personalnykh danykh : Zakon Ukrainy vid 01.06.2010 No. 2297-VI // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2010. – No. 34. – St. 481.

11. О. О. Hryhorian, Svitovyi i vitchyzniani dosvid zabezpechennia prozorosti ta vidkrytosti orhaniv derzhavnoi vlady v realizatsii publichnoi polityky (informatsiyni aspekt) / О. О. Hryhorian // Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka. – 2012. – No. 1 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/20121/txts/12GOOPIA.pdf>.

12. О. Nesterenko, Informatsiyni ombudsman u mekhanizmi zabezpechennia prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod / О. Nesterenko // Yurydychna Ukraina. – 2008. – No. 1. – Pp. 16-21.

13. Modelniy zakon o svobode informatsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.unesco.kz/ip/countries/freedomofinformationlawmodel.htm>.

14. Yak pokrashchyty dostup hromadian do informatsii v orhanakh vlady / М. Demkova, М. Latsyba, А. Marushchak. – К., 2008. – 56 p.

15. L. Pakstaitis, Pidtrymka nalezhnogo uriaduvannia: proekt protydii koruptsii v Ukraini (UPAC) : tekhnichniy dokument – ekspertnyi vysnovok shchodo “Metodolohii ekspertyzy normatyvno-pravovykh aktiv ta yikh proektiv na koruptsioghennist” / L. Pakstaitis [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/UA/344-UPAC-TP22_Pakstaitis_Apr08_Ukr.pdf.

16. Ye. V. Hlushko, Protydiia koruptsii na suchasnomu etapi rozvytku ukrainskoho suspilstva / Ye. V. Hlushko // Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava. – 2013. – No. 1. – Pp. 78-82.